

Vragen door de leden der Kamer gesteld overeenkomstig artikel 140 van het Reglement van Orde, en de daarop door de regering schriftelijk gegeven antwoorden

14

Vragen van het lid **Jurgens** (PvdA) op 9 maart 2004 medegedeeld aan de minister van Justitie over het arrest van het Hof van Justitie van 30 september 2003 in zaak C-224/01 (Kobler).

1
Heeft u het vonnis van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 30 september 2003 in de zaak Gerhard Köbler tegen de Republiek Oostenrijk (C-224/01) inmiddels op u laten inwerken?

2
Bent u zich bewust dat dit vonnis er van uit gaat dat een lidstaat ook aansprakelijk kan worden gehouden voor een beslissing van één van zijn in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instanties, als die beslissing een kennelijke schending inhoudt van het Gemeenschapsrecht?

3
Nu het vonnis tevens vaststelt dat «de rechtsorde van iedere lidstaat de rechter dient aan te wijzen die bevoegd is om geschillen betreffende deze schadevergoeding te beslechten» (onderdeel 59), welke rechterlijke instantie behoort nu, naar uw mening daartoe bij de wet te worden aangewezen?

4
Bent u voornemens daartoe spoedig een wetsvoorstel in te dienen?

Antwoord

Antwoord van de heer **Donner** (minister van Justitie). (Ontvangen 16 april 2004)

1
Ik heb uiteraard kennisgenomen van het feit dat het Europese Hof van Justitie voor het eerst uitdrukkelijk het principe heeft aanvaard dat een lidstaat in zeer bijzondere omstandigheden aansprakelijk kan worden gehouden voor schade als gevolg van uitspraken van in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instanties, zoals de Hoge Raad, het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, de Centrale Raad van Beroep en de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State, voor zover de geschonden rechtsregel ertoe strekt particulieren rechten toe te kennen, het om een kennelijke schending gaat die voldoende gekwalificeerd is en er een direct causaal verband bestaat tussen deze schending en de beweerdelijk geleden schade.

2
Ja. Ik teken daarbij aan dat het Europese Hof daarbij zelf aangeeft dat het hier «uitzonderlijke gevallen» betreft. Dat komt ook tot uitdrukking in de door het EG-Hof geformuleerde elementen die moeten worden betrokken bij de beoordeling van de vraag of er sprake is van een

«voldoende gekwalificeerde schending» van het Gemeenschapsrecht. Die elementen zijn onder meer: de mate van duidelijkheid en nauwkeurigheid van de geschonden regel, de vraag of de schending opzettelijk is begaan, de al dan niet verschoonbaarheid van een rechtsdwaling, het eventueel door een EG-instelling, zoals de Europese Commissie, ingenomen standpunt en de schending door de betrokken rechterlijke instantie van de verplichting om op grond van artikel 234, derde alinea, een prejudiciële vraag te stellen (rechtsoverweging 55). Bij de toetsing hieraan moet rekening worden gehouden met de specifieke aard van de rechterlijke functie en met de gerechtvaardigde eisen van rechtszekerheid (overweging 53). De concrete betekenis van deze kwalificerende, aansprakelijkheidsbeperkende elementen blijft overigens in het arrest nog onduidelijk.

3
De betreffende passage in het arrest staat in nauwe samenhang met het feit dat enkele interveniërende lidstaten, waaronder het Verenigd Koninkrijk, hebben aangevoerd dat de moeilijkheid om een rechterlijke instantie aan te wijzen die bevoegd is om kennis te nemen van geschillen over de vergoeding van schade als

gevolg van vermeend onrechtmatige rechtspraak, zoals die in casu aan de orde is, een hindernis kan vormen voor aanvaarding van het beginsel van staatsaansprakelijkheid als zodanig. Het EG-Hof heeft dit betoog weerlegd met de overweging dat de uitvoering van het beginsel van staatsaansprakelijkheid niet mag worden belemmerd door het ontbreken van een bevoegde rechter. In dat verband herinnert het EG-Hof aan zijn vaste rechtspraak sinds 1976, op grond waarvan het, bij gebreke van een gemeenschapsregeling ter zake, een aangelegenheid van de interne rechtsorde van elke lidstaat is om de bevoegde rechter aan te wijzen en om procesregels te geven voor rechtsvorderingen die ertoe strekken de rechten te beschermen die justitiabelen aan het EG-recht ontnemen (rechtsoverwegingen 44–46, onder verwijzing naar, onder meer Hof van Justitie, 16 december 1976, zaak 33/76 (Rewe), Jur. 1976, blz. 1989, zoals bevestigd in bijvoorbeeld Hof van Justitie, 14 december 1995, zaak C-312/93 (Peterbroeck), Jur. 1995, I-4599). Deze rechtspraak noopt echter niet tot de introductie een «nieuwe bevoegde rechterlijke instantie» voor rechtsvorderingen waar het hier om gaat, als er – zoals in Nederland het geval is – al een bevoegde rechterlijke instantie voor vorderingen tegen de staat uit hoofde van vermeend onrechtmatige rechtspraak bestaat. In Nederland worden aansprakelijkheidsvorderingen tegen de staat, ook als zij hun grondslag vinden in vermeend onrechtmatige rechtspraak op basis van het Köbler-arrest, gebaseerd op artikel 6:162 Burgerlijk Wetboek en overeenkomstig artikel 99 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in eerste aanleg aanhangig gemaakt bij de Rechtbank te Den Haag. Daarbij bestaat de mogelijkheid van hoger beroep bij het Gerechtshof aldaar en beroep in cassatie bij de Hoge Raad. In het laatste geval rust op de Hoge Raad, als er nog Europeesrechtelijke rechtsvragen in geding zijn, in beginsel een plicht tot prejudiciële verwijzing naar het Europese Hof van Justitie overeenkomstig artikel 234 EG-verdrag, tenzij voldaan is aan de strikte uitzonderingen op deze verwijzingsplicht, zoals die zijn geformuleerd in, onder meer, het Clifit-arrest (Hof van Justitie, 6 oktober 1982, zaak 283/81, Jur. 1982, 3415).

Bij de beoordeling van de (potentiële) implicaties van het Köbler-arrest moet worden bedacht dat het hierbij om bijzondere situaties gaat, die bovendien slechts – zoals het Hof zelf al aangeeft (rechtsoverweging 53) – in uitzonderlijke omstandigheden tot aanvaarding van staatsaansprakelijkheid zullen kunnen leiden. Doorgaans betreft het beweerdelijk onjuiste uitspraken van in laatste instantie oordelende rechtsprekende instanties die zijn gegeven zonder prejudiciële verwijzing ex artikel 234 EG-Verdrag naar het Hof van Justitie in Luxemburg. Daarop gebaseerde aansprakelijkheidsvorderingen tegen de staat kunnen langs reguliere weg geldend worden gemaakt. Dat geldt niet alleen voor uitspraken van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State en de Centrale Raad van Beroep, maar ook voor vermeend onjuiste uitspraken van de Hoge Raad. Theoretisch is het voorstelbaar dat op een dergelijke vordering niet in eerste aanleg of in hoger beroep definitief wordt beslist, al dan niet na voorafgaande prejudiciële verwijzing naar het EG-Hof, maar dat bij diezelfde Hoge Raad cassatie wordt ingesteld met als argument dat de lagere rechter ten onrechte heeft geoordeeld dat er al dan niet sprake was van staatsaansprakelijkheid, waardoor een onjuiste of onvolledige toepassing is gegeven aan de Köbler-doctrine. Op de Hoge Raad rust dan in beginsel de verwijzingsplicht ex artikel 234 EG-Verdrag, waarbij ik de mogelijkheid, mede gelet op de bijzondere constellatie die zich dan voordoet, reëel acht dat het Hof van Justitie zelf een oordeel zal vellen over de al of niet aansprakelijkheid van de Staat. Het EG-Hof heeft dat ook gedaan in het Köbler-arrest zelf, en concludeerde tot niet-aansprakelijkheid van de Republiek Oostenrijk. In ieder geval is de Hoge Raad gehouden het cassatieberoep af te doen overeenkomstig de prejudiciële uitspraak die het EG-Hof zal doen. Slechts als de Hoge Raad die uitspraak apert zou negeren, of het cassatieberoep andermaal zonder prejudiciële verwijzing en met vermeende miskennis van de Köbler-doctrine zou afdoen, ontstaat er een situatie waarbij de vraag gewettigd is of het Nederlandse

recht wel in een effectieve rechtsbescherming voorziet. Overigens is het denkbaar dat een vergelijkbare situatie zich kan voordoen als de Europese Gemeenschap op grond van artikel 288, tweede alinea, EG-Verdrag aansprakelijk wordt gesteld voor vermeend onrechtmatige rechtspraak van het Europese Hof van Justitie; een dergelijke vordering moet worden ingesteld bij het Gerecht van eerste aanleg, met de mogelijkheid van hogere voorziening bij het Hof van Justitie zelf. Ik acht de zo-even besproken samenloop van omstandigheden met betrekking tot de Hoge Raad op dit moment dermate exceptioneel en hypothetisch, dat de vraag gewettigd is of die zich ooit daadwerkelijk zal voordoen. Van enig wel praktisch probleem is mij in ieder geval niet gebleken.

4

In deze omstandigheden zie ik voornamelijk geen aanleiding een wetsvoorstel in te dienen naar aanleiding van het Köbler-arrest, waarbij voor vorderingen tot staatsaansprakelijkheid wegens vermeend onrechtmatige rechtspraak in een aparte procedure wordt voorzien.